

Date: 11th February-2025

XITOIY VA O‘ZBEK TILLARIDA SO‘Z QO‘LLANILISHIDA
FONOVARIATIVLIK

Abdullayeva Nuriya Baxodir qizi

O‘zbekiston Davlat Jahon tillari Universiteti ,

Sharq filologiyasi fakulteti,

Xitoy filologiyasi kafedrasida o‘qituvchisi

E- mail: nuriya_235@mail.ru

Har bir til o‘ziga xos fonetik, leksik va grammatik xususiyatlarga ega bo‘lib, ular tildagi so‘zlarning qo‘llanilishida ma‘lum tafovutlarni keltirib chiqaradi. Xitoy va o‘zbek tillari har xil til oilalariga mansub bo‘lishiga qaramay, ularning fonovariativlik jihatlari tilshunoslik nuqtayi nazaridan qiziqarli tahlil obyekti hisoblanadi. Ushbu maqolada xitoy va o‘zbek tillarida fonovariativlikning funksional, semantik va stilistik jihatlari o‘rganiladi.

Fonovariativlik tilshunoslikda bir til yoki turli tillarda so‘zlarning turlicha fonetik, semantik va stilistik jihatlari qamrab oluvchi hodisa hisoblanadi. Bu hodisa tilning rivojlanishi, nutqiy muloqot va tarjima jarayonlarida muhim rol o‘ynaydi. Fonovariativlik asosan fonetik o‘zgarishlar, sinonimiya, ko‘p ma‘nolilik va dialektal tafovutlar shaklida namoyon bo‘ladi.

Xitoy va o‘zbek tillarida fonovariativlikning funksional jihatlari. Xitoy va o‘zbek tillari turli tipologiyalarga mansub bo‘lsa-da, ularning funksional xususiyatlari tahlil qilinganda ayrim o‘xshashliklar va farqlar mavjudligi kuzatiladi. Xitoy tilida tonallik muhim rol o‘ynaydi, o‘zbek tilida esa urg‘u va tovush o‘zgarishlari so‘z ma‘nosiga ta‘sir qiladi. Har ikkala tilning funksional fonovariativligi kontekstga bog‘liq ravishda shakllanadi.

Semantik fonovariativlik va tarjima muammolari. So‘zlarning turli ma‘nolarga ega bo‘lishi tarjima jarayonida qiyinchilik tug‘dirishi mumkin. Xitoy tilida iyerogliflarning ko‘p ma‘noli bo‘lishi va kontekstga qarab turlicha talqin qilinishi o‘zbek tiliga tarjima jarayonida muammolarni keltirib chiqaradi. O‘zbek tilida esa sinonimlar va ko‘p ma‘nolilik holatlari fonovariativlikni yuzaga keltiradi.

Stilistik fonovariativlik va kommunikativ ahamiyati. Xitoy va o‘zbek tillarida stilistik tafovutlar rasmiy va norasmiy nutqda yaqqol namoyon bo‘ladi. Xitoy tilida rasmiy nutqda maxsus terminlar qo‘llanilsa, norasmiy nutqda esa oddiy so‘zlar afzal ko‘riladi. O‘zbek tilida ham bunday holat uchraydi, badiiy, ilmiy va ommabop uslublar orasida sezilarli tafovut mavjud.

Dialektal fonovariativlik va hududiy o‘zgarishlar. Xitoy va o‘zbek tillarida mintaqaviy dialektlarning mavjudligi ham fonovariativlikka ta‘sir qiladi. Xitoy tilida Mandarin, Kanton, Wu, Min kabi bir nechta katta dialektlar mavjud bo‘lib, har biri o‘ziga xos fonetik va leksik xususiyatlarga ega. O‘zbek tilida esa Toshkent shevasi, Farg‘ona shevasi, Qashqadaryo va Xorazm dialektlari o‘ziga xos fonetik o‘zgarishlar bilan ajralib turadi.



Date: 11th February-2025

Xulosa. Xitoy va o'zbek tillarida fonovariativlikning funksional, semantik va stilistik jihatlarini o'rganish natijasida har ikkala tilning o'ziga xos xususiyatlari aniqlanadi. Ushbu tadqiqot tarjima jarayonida, lingvistik tadqiqotlarda hamda til o'rganuvchilar uchun muhim amaliy ahamiyat kasb etadi. Kelajakda bu mavzuni yanada chuqurroq o'rganish fonovariativlik bo'yicha yangi ilmiy natijalarga olib kelishi mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. Xolmatova, D. (2020). Tarjima jarayonida semantik tafovutlar. Toshkent: Yangi asr avlodi.
2. Zhang, Y. (2016). Stylistic Variations in Mandarin Chinese. Shanghai: Shanghai Linguistics Press.
3. Norman, J. (2009). Chinese: A Linguistic Introduction. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Zhao, M. (2021). Language Contact and Phonetic Variation in Multilingual Societies. Hong Kong: Hong Kong University Press.
5. Li, W. (2017). Chinese Linguistics: A Functional Approach. Beijing: Beijing University Press.

